

3. ERRATA/22.9.2025

zoznam preklepov, nedoklepov a chýb nájdených v knihe

**Československé vojenské jednotky v ZSSR
výstroj, ľahká pechotná výzbroj a iný intendantný materiál (I. vydanie)**

Vážení čitatelia,

s ohľadom na skutočnosť, že od vydania vyššie uvedenej knihy už uplynul určitý časový odstup som toho názoru, že nastal ten správny čas Vás upozorniť na zistené preklepy, nedoklepy a chyby, ktoré som buď objavil ja sám, alebo mi boli avizované čitateľmi. Aj keď sme sa viacerí snažili nižšie uvedeným chybám vyvarovať, zrejme zaúradovala autorská slepota, resp. únava korektorov, ktorí text diela podrobne kontrolovali ešte pred jeho vydaním. Zároveň to dokazuje fakt, že dokonalé prevedenie textu knihy, ak je jej autorom človek, zrejme neexistuje a aj preto sa v súčasnosti vyskytujú chyby aj v publikáciách renomovaných autorov, či vydavateľstiev, ktoré prešli niekoľkoúrovňovou korektúrou.

Napriek tomu sa nechcem vyhovárať na akékoľvek dôvody, ktoré by mali chyby už vo vydanej publikácii ospravedlňovať a preto odo mňa prijmite moje úprimné osobné ospravedlnenie za všetky nedokonalosti jej textu.

Do pozornosti uvádzam, že opravy pôvodného textu sú zvýraznené červeným písmom a do textu sú zasadené tak, ako by mali byť v knihe správne uvedené.

Ďakujem za Vaše porozumenie.

Roman Moravec, autor

I. ČASŤ

3. strana (predslov autora a poďakovanie)-3. a 4. odsek

Možno niektorí z Vás budú namietat', že dielo neobsahuje rozsiahly poznámkový aparát, ale podľa môjho názoru, by to pri tomto type diela skôr pôsobilo kontraproduktívne, keďže v mnohých prípadoch by bol poznámkový aparát rozsiahlejší ako skutočnosti uvedené na niektorej z jeho stránok. Aj preto som sa rozhodol, že na zistenia, ktoré som pri písaní tohto diela vyhodnotil ako vecné a dôležité, a tieto majú pôvod v konkrétnom zdroji, nebudem odkazovať pod čiarou na príslušnej strane, ale zapracujem ich priamo do textu. Zároveň na konci I. časti diela uvediem všetky pramene, z ktorých som pri tvorbe obidvoch jeho častí čerpal. Z môjho pohľadu to pre účely takto zostavenej referenčnej publikácie bude pôsobiť prehľadnejšie a som presvedčený, že jej čítanie bude tým pádom aj plynulejšie. Verím, že úspechom už bude len to, pokiaľ ktokoľvek, kto toto dielo zoberie do svojich rúk, sa dozvie aspoň jednu novú skutočnosť, ktorá obohatí jeho znalosti v oblasti, na ktorú som **sa** v diele zameral.

Zvláštne poďakovanie patrí (mená sú uvedené v abecednom poradí): Petrovi Bahnovi, Jánovi Bartkovi, Milošovi „Borisovi“ Borovičkovi, Petrovi Bublavému, Petrovi Bubrinkovi, Erikovi Deschlerovi, Susan Donaldson, Tomášovi Drábkovi, Borisovi Ďurnému, Petrovi Ďurnému, Vilému Fenclovi, Alene Flimelovej (Vitákovej), Miroslavovi Friakovi, Jánovi Gabrišovi, Ondřeji Hašovi, Lukášovi „Mufovi“ Hatinovi, Miroslavovi Hofmanovi, Vláďovi Hříčovi, Adriánovi Hošťákovi, Miroslavovi Klusákovi, Martinovi Kontrovi, Michalovi Kovárovi, **Patrikovi Kristovi**, Ivane Krúžekovej, **Radkovi Kubišovi**, Pavlovi Kyselovi, Zdenke Lamačkovej, Adriánovi Lattovi, Radoslavovi Makarovi, Zdenkovi Maršálkovi, Martinovi Mazalovi, Božke Mindárovej, Ferovi Mindárovi, Danovi Moravcovi, Mirovi Nedorostovi, Félixovi Papiernikovi, Vladimírovi Patkovi, Soni Pavlačkovej, Petru Podroužkovi, Ivanu Procházkovi, Edovi Rodákovi, Jozefovi Rodákovi st., Martinovi Říhovi, Kristíne Sehnálkovej, Jaroslavovi Sjekelovi, Jardovi Špitálskému, Mirovi Štofovi, Danovi Szilágyimu, Pavlovi Tisovi, Petrovi „Stalinovi“ Vackovi, Oldřichovi Vaňkovi, Ľubošovi Vargovi, Petrovi Tramitovi a Petrovi Žoffčakovi. Bez nezištnej pomoci, entuziazmu a podpory týchto ľudí, by toto dielo nikdy nevzniklo.

5. strana

Skratky a skrátené pojmy, resp. názvy, použité v I. a II. časti diela (v abecednom poradí) Príloha č. 1

14. strana-2. stípec

♣ 8. augusta – 10. augusta 1941

Zaujímavé svedectvo poskytujú dva dokumenty MNO, spracované pod jednotným č. j. 2063 dôv. I. odbor/41, zo dňa 8. augusta 1941, ktoré boli adresované plk. let. Josefovi Berounskému a mjr. let. Janovi Pernikářovi. Obidvaja títo gážisti boli letci a na základe uvedeného listu boli dňom 10. augusta 1941 ustanovení za členov práve sa formujúcej ČVM. Zamerajúc **sa** na spôsob, akým bola riešená úprava nosenia rovnošaty členmi ČVM, v tomto prípade rovnošata čs. letcov, v predposlednom odseku obidvoch listov sa uvádzala veta: „*Budete nosit čs. leteckú rovnošatu s čs. výsostnými a hodnostnými odznakmi.*“. Aj z tohto dôvodu je zrejmé, že modré rovnošaty RAF, upravené pre nosenie čs. letectvom, boli vôbec prvými regulárnymi rovnošatami čs. brannej moci, ktoré naši vojaci na území ZSSR nosili.

♣ 9. augusta – 5. septembra 1941

Prvý, však len ojedinelý a individuálny pokus o vystrojenie dôstojníkov pozemného vojska, ktorí mali pôsobiť na práve sa formujúcej ČVM, siaha do presne neurčeného obdobia pred dňa 9. augusta 1941. Napriek vynaloženému úsiliu sa presný termín podania žiadosti ČVM o dodanie intendantného materiálu, ktorý mal pokryť potreby jej budúcich členov, zistiť nepodarilo. Známy je však dátum vyhotovenia baliaceho listu, ktorým bol 9. august 1941. Baliaci list, ktorý zásielku intendantného materiálu sústredeného vo Veľkej Británii sprevádzal a mal smerovať do Moskvy, obsahoval tieto ~~jehe~~ položky:

17. strana-1. stípec (dolu) a 2. stípec (hore)

MNO svojím listom č. j. 13322-I/2. oddel. 1941, zo dňa 3. októbra 1941, ktorý adresovalo náčelníkovi ČVM, **odoslalo** podrobný zoznam všetkého materiálu, ktorý bol do 10 db určených pre ČVM z Veľkej Británie odoslaný. Jednotlivé debny obsahovali tento materiál:

19. strana-1. stípec

♣ 7. decembra – 31. decembra 1941

Vychádzajúc z informácií, uvedených v prílohe dokumentu ČVM č. j. 734/dôv.-42, zo dňa 2. septembra 1942, ktorý bol adresovaný veliteľovi čs. vojenskej jednotky v ZSSR, pôsobiacej v Buzuluku, je zrejmé, že zásielka 3.000 spr rovnošaty z Veľkej Británie, smerujúca z Archangeľska (vagón č. 442445), bola poľskou transportnou službou odoslaná čs. voj. jednotke v ZSSR v Buzuluku dňa 7. decembra 1941. (*Poznámka autora: Príloha obsahuje ceruzkou ručne písaný text: „Všetky vagóny do Buzuluku dorazili“, ktorý dodanie materiálu do Buzuluku jednoznačne potvrdzuje.*) V tomto smere je však nutné poznamenať, že táto informácia celkom nekorešponduje so skutočnosťou uvedenou v liste brig. gen. Romualda Wolikowského č. j. 202/41, zo dňa 23. novembra 1941, v ktorom sa uvádzalo, že „*Zásielka rovnošiat sa nachádza už v blízkosti Buzuluku a v najbližšom čase, po ich vyložení, celkové množstvo rovnošiat určeného pre čs. vojsko, bude odovzdané k dispozícii plk. gšt. Heliodorovi Píkoví*“. Je veľmi pravdepodobné, že dátum 7. decembra 1941 je dátumom, kedy vagón s 3.000 spr rovnošaty z Veľkej Británie, určených pre čs. voj. jednotku v ZSSR, dorazil do Buzuluku. Sám pplk. pech. Ludvík Svoboda, veliteľ 1. čs. zmiešaného motorizovaného práporu a výcvikového strediska v ZSSR, vo svojom diele „Denník z doby válečné“ pre deň 13. decembra 1941 (sobota) uviedol tieto informácie: „*S posádkovým dôstojníkom som dojednal, že odošlem do Buzuluku jedného ašpiranta a štyroch dobrovoľníkov, aby strážili veliteľskú budovu a dohliadali na prácu. 3.000 spr výstroja môže byť od Poliakov prijatých ihneď. Slúbil som, že výstroj prevezmeme v termíne medzi 20. a 31. decembrom 1941.*“ Aj tento záznam skôr potvrdzuje, že zásielka sa po 7. decembri 1941 už nachádzala v Buzuluku, a to na sklade tam pôsobiacej poľskej vojenskej jednotky v ZSSR. Presné množstvo ang. výstroja, dodaného do Buzuluku na konci roka 1941, je zosumarizované v tabuľke, konkrétne v stĺpci označenom „*Prijaté od pol. int. 6)*“, ktorá bola v rámci tretieho dielu tejto časti diela spracovaná v rámci záznamu udalostí na deň 4. septembra 1942.

28. strana-Vysvetlivky (2. stípec)

*) The Pattern 1939 Leather Equipment má pôvod vo Veľkej Británii a začal sa vyrábať na začiatku II. svetovej vojny. Dôvodom tejto výroby bol nedostatok niektorých ešte používaných súčastí výstroja The Pattern 1908 WEB Equipment a súčastí výstroja The Pattern 1937 WEB Equipment, ktoré sa do ozbrojených síl Veľkej Británie zaviedli od marca 1908 a od októbra 1939. Súčasti výstroja The Pattern 1939 Leather Equipment boli vyrobené z prírodnej hovädzej usne, zväčša s rastrovanou lícnou stranou a svojou formou vychádzali práve z niektorých súčastí výstroja obidvoch vyššie spomenutých vzorov britských WEB Equipment. Vo **Veľkej** Británii boli vydávané len útvarom Home Guard a pre vojenské telesá vo výcviku. Akonáhle mali britské ozbrojené sily k dispozícii dostatočné množstvo súčastí výstroja The Pattern 1908

WEB Equipment a The Pattern 1937 WEB Equipment, boli súčasťou výstroja The Pattern 1939 Leather Equipment stiahnuté z užívania a následne boli vydané pre exilové belgické a holandské vojenské jednotky vo Veľkej Británii. Časť súčasti výstroja The Pattern 1939 Leather Equipment bola odoslaná aj do ZSSR, a to najskôr pre potreby poľských vojenských jednotiek a neskôr aj pre účely ČVJ. Za pozornosť ešte stojí aj skutočnosť, že niektoré časti The Pattern 1939 Leather Equipment prešli úpravou, ktorá sa nazýva aj ako „úprava 1940“ (Modification 1940). Konkrétne táto sa týkala puzdra na ďalekohľad a puzdra na revolver, kde došlo k úprave pútok, nutných k navlečeniu týchto puzdier na opasok vojaka. Došlo k odstráneniu koženého jazyka s kovovou sponou na prichytenie puzdra na buzolu a puzdra na náboje k revolveru, z ktorých boli naopak odstránené jazyky určené na ich zasunutie do uvedených kovových spôn. Je veľmi pravdepodobné, že k ČVJ dorazili obidve varianty The Pattern 1939 Leather Equipment.

118. strana (opíska fotografií)

Séria pekných fotografií, na ktorých boli zachytení vojaci v kuchárskych zásterách vznikla aj v priebehu pôsobenia 2. čsspb na jar roku 1944 v Jefremove. Zároveň na druhej fotke je vidieť aj ďalšie kuchynské vybavenie, a to plechový hrniec, veľkú drevenú varechu a niekoľko naberačiek, kde medzi najzaujímavejšie patria tie, ktoré boli individuálne vyrobené zvarením použitých amr. konzerv a z plochých kovových profilov, ktoré slúžili ako rúčky naberačiek. (AM SNP a VÚA–VHA)

121. strana (opíska 1. fotografie)

Okolo sov. obrneného automobilu BA-64B, ktorý za sebou ťahal sov. autokuchyňu KP-43, boli pri obci Bolatice, v období prebiehajúcej Ostravskej operácie, nasnímaní vojaci 1. čsstb. *V pravej časti fotky odetí v čs. plášťoch pre rotmajstrov a dôstojníkov s otvorenými goliermi stoja Hrdina ZSSR kpt. Josef Buršík, s čs. brigádíkou na hlave, a jeho manželka Naďa.* (VÚA–VHA)

282. strana

PRÍROLA Č. 1

Skratky a skrátené pojmy, resp. názvy, použité v I. a II. časti diela (v abecednom poradí)

286. strana (oprava textu tabuľky pre písmeno „R“)

RAOC (Royal Army Ordnance Corps – Zbrojná služba Kráľovskej armády)

II. ČASŤ

48. strana (opíska 1. a 2. fotografie)

Čs. vojaci „**suzdalskej** skupiny“ s typickým označením pokrývk hláv, ktoré predstavovali stužky v panslovanských farbách „biela, modrá, červená“. (VÚA–VHA)

Na fotografii sú mimo iného zachytené rôzne varianty ušianok a sov. zimných vatovaných doplnkov, ktorými čs. vojaci „**suzdalskej** skupiny“ disponovali v relatívne dostatočnom množstve. (VÚA–VHA)

49. strana (opíska fotografie)

Improvizovaný výstroj čs. vojakov „**suzdalskej** skupiny“, na jar roku 1941, pozostával zo súboru odevu a obuvi civilného pôvodu, pravdepodobne získaného z miestnych zdrojov a sov. zimných vatovaných doplnkov. Na fotografii sa nachádzajú (zľava): por. Miroslav Šmoldas, por. Otakar Rytíř, ppor. Václav Drnek, por. František Sedláček a por. Jindřich Macháček. (VÚA–VHA)

66. strana (opíska fotografie)

Jedna zo známejších fotografií pochádzajúca z letného výcviku čs. voj. jednotky v ZSSR – 1. prápor v júni 1942, na ktorej sú zachytení budúci držiteľia titulu Hrdina ZSSR, za boje o Kyjev, v tom čase ešte des. Josef Buršík (naľavo) a rt. **Richard** Tesařík, ktorí práve vykonávajú výcvik boja muža proti mužovi, s bodákmi nasadenými na puškách. (VÚA–VHA)

134. strana (4. odsek)

(4) Koristný nemecký opasok s prackou pre poddôstojníkov a mužstvo pozemného vojska (Leibriemen mit dem Koppelschloß des Heeres für Unteroffiziere und Mannschaften). V prípade používania koristného nemeckého výstroja, na ktorom sa nachádzali nacistické symboly, tieto boli zvyčajne odstránené, napr. vyseknutím, prekrytím symbolom vlastnej armády, vypilovaním, vybrúsením, atď.

135. strana (opíska 4. fotografie)

Fotografia v publikácii bola pri grafickej úprave v dolnej časti odseknutá viacej ako to bolo žiaduce, t.j. opisovanú pracku nemeckého pozemného vojska nie prakticky vôbec vidieť. Pozri pôvodnú fotografiu:

Na snímke sa nachádza slob. Jurko Kulja, ktorý má na hlave nasadenú sov. zimnú čapicu, tzv. „ušianku“ s čiernou kožušinou. Na ang. súkennej blúze má oblečenú sov. blúzu vatnú, tzv. „fufajku“ a je vyzbrojený sov. automatom PPŠ-41 s bubnovým zásobníkom na 70 nábojov. Za koristným nem. opaskom, ktorý je vybavený prackou pre *poddôstojníkov a mužstvo pozemného vojska*, má zastrčený pár sov. ručných granátov RG-42. (VÚA-VHA)

161. strana (opíska 1. fotografie)

Táto skupinová fotografia z leta 1944, vyhotovená počas výcviku 1. čs. tankového pluku 1. ČSAZ, poskytuje niekoľko zaujímavých pohľadov na nosenie a o spôsobe nosenia rozmanitého ústroja používaného ČVJ. Ako prvý v rade čs. vojakov stojí rt. Pavol Andrašik, ktorý má obuté ang. čierne kanadky. Po jeho ľavici sa nachádza rt. Michal Tafičuk, ktorý má oblečené individuálne vyrobené čs. jazdecké nohavice, čo prezrádajú sťahovacie šnúrky dolných koncov sár nohavíc, používa čs. opasok s čs. prackou a ako prednú posúvku pre svoj priečny remeň využil ang. spojovací remeň. Hrdina ZSSR por. *Richard Tesařík* (tretí zľava) má cez horné konce sár svojich sov. číziem pretiahnuté hrubo profilované lemy ang. zimných ponožiek a zároveň je vidieť tzv. „mazácke“ vytvarovanie jeho ang. poľnej čapice, ktorá bola upravená pre nosenie vojakmi ČVJ. Ďalším bohato sov. vyznamenaniami dekorovaným čs. dôstojníkom je Hrdina ZSSR por. Antonín Sochor, veliteľ MPA, po ktorého ľavici stojí rt. Ján Ivanco. Tento má na hlave nasadenú sov. kuklu neskoršieho výrobného prevedenia so slúchadlami typu TA-2 a párom valcovitých laryngofónov typu LA-3 a okolo pásu má zapnutý amr. opasok (Garrison Belt M1937). Skupinu uzatvára neznámy automatčík, ktorý má odetý sov. letný jednofarebný maskovací kostým vzoru 1927 a je vyzbrojený sov. automatom PPS-43. Na sov. ľahkom tanku T-70M v pozadí sedí rt. Michal Bidzilja, ktorý má na tzv. „čelníku“ svojej sov. kukly neskoršieho výrobného prevedenia bez rádiového vybavenia neobvykle pripnutý malý čs. čapicový odznak. (VÚA-VHA)

196. strana (opíska 2. fotografie)

Na aranžovanej fotografii, ktorá bola vyhotovená dňa 8. októbra 1944 priamo na hraničnom priechode v Duklianskom priesmyku, bolo zachytené čelo pochodového prúdu vojakov *1. čssb*, ktorý sa zúčastnil na filmovaní dokumentu o prekročení štátnej hranice. V strede snímky sa nachádza asi voj. Jaroslav Beneš a za ním stoja jeho dvaja spolubojovníci, ktorí majú okolo pásu zapnuté ang. opasky (Waistbelt pattern 1937). Vojak so sov. opakovacou karabinou vz. 44 v polohe na pleci má v ľavej časti svojho opasku navlečenú ang. sumku na náboje (Cartridge Carrier pattern 1939). (VÚA-VHA)

232. strana (úvodný text XXXI. dielu)

Bola sobota 9. septembra 1944, oblačno a začínal druhý deň Karpatsko-duklianskej operácie. Pred úsvitom sa doposiaľ preplnené poľné a lesné cesty v dôsledku nedobytia Krosna pozvoľna uvoľnili a 2. pp 1. čssb mohol pokračovať v zaistenom pochode na čiaru Dukla - Iwla už v rýchlejšom tempe. Keď čelná rota 2. pp ešte za tmy dorazila k Machnówke, jej veliteľ bol informovaný od prieskumnej hliadky jazdeckej eskadrony SPO, ktorá predčasom už Machnówky dosiahla a zaujala jej kruhovú obranu, že na blízkych svahoch južne od Machnówky je zakopaný nepriateľ. Následne veliteľ SPO škpt. jaz. František Hynek informoval aj veliteľa 1. čssb brig. gen. Ludvíka Svobodu. Oznámil mu, že južne od Machnówky sa *nachádza* nepriateľ,

s ktorým nikto doposiaľ nezjednal dotyk a na ktorého by pri ďalšom postupe 2. pp určite narazil. Veliteľ 1. čssb na základe týchto informácií, ešte stále za tmy, vyrazil dopredu, aby usmernil postup predvoja a 2. pp nechal rozvinúť v opustených zákopoch po obidvoch stranách cesty, v priestore asi 1,5 km južne od Machnówky. Približne o 03:00 h ráno veliteľ 3. čssb pplk. pech. Karel Střelka rozhodol vyslať z Wrocanky, ktorú čelo brigády dosiahlo na sklonku predchádzajúceho dňa, v smere na Wietrzno prieskumnú rotu a taktiež sa rozhodol zachovať pochodovú zostavu. V rovnaký čas sa na zaistený pochod chystala aj 1. čssb, ale komunikácia medzi jednotkami nachádzajúcimi sa v dotknutom operačnom priestore neprebíhala na požadovanej úrovni a veliteľ 1. ČSAZ brig. gen. Jan Kratochvíl v tomto čase činnosť jednotlivých útvarov zboru nekoordinoval. Napriek neprehľadnej situácii sa obidve brigády, ráno okolo 06:00 h po rozodnení, vydali na zaistený pochod južným smerom. 1. čssb pochodovala po ceste Machnówka–Dukla a 3. čssb po ceste Wrocanka–Równe. Za hmly bola viditeľnosť veľmi zlá, ale tá sa po 07:00 h zdvihla, čo bolo práve v momente, kedy sa 2. pp nachádzal, čiastočne rozvinutý, na holom svahu, asi 300 m od okraja lesa na úpätí trigonometra 426 „Grodzisko“. Predvoj 3. čssb bol v tom čase ešte vo Wrocance. Nanešťastie, práve v tejto situácii bol 2. pp napadnutý prudkou bočnou paľbou nepriateľa na krátku vzdialenosť z okraja lesa južne od obce Bóbrka. Súčasne proti práporu nepriateľa vyrazil do protistechy podporovanej obmenými prostriedkami a zatlačil prápor do priestoru južne od Machnówki, kde sa tento zachytil a opäť rozvinul. Len vďaka rýchlej reakcii del. pluku 2 (IPTAP) sa podarilo obmené prostriedky nepriateľa zastaviť. V tom istom čase nepriateľ spustil silný delostrelecký a mínometný prepad na Wrocanku, kde bol silne zasiahnutý 5. pp 3. čssb a delostrelectvo brigády. Tento prepad veľmi negatívne zapôsobil na vojakov 3. čssb, z ktorých väčšina bola v boji po prvýkrát. Brigáda v krátkom čase stratila aj väčšie množstvo veliteľov, čo ešte paniku prehĺbilo. Približne o 11:00 h, kedy sa obidve čs. brigády rozvíjali k útoku južným smerom, spustil nepriateľ, hlavne do priestoru Wrocanky, ďalší silný sústredený delostrelecký a mínometný prepad, ktorý jednotky 1. ČSAZ znova ťažko zasiahol a takmer súčasne s týmto prepacom nepriateľ vyrazil k protistechám aj za podpory tankov pozdĺž cesty na Machnówku a na Bóbrku smerujúc k útvarom 1. a 3. čssb. Obidve brigády boli zatlačené späť do priestorov južne od Machnówki a na severný okraj obce Nižna Laka. Deň 9. september 1944 sa tak do čs. vojenských dejín zapísal veľkými čiernymi písmenami ako deň, kedy prakticky v priebehu niekoľkých hodín ČVJ utrpeli, podľa dobových hlásení, straty 194 mŕtvych, 30 nezvestných a 384 zranených. Vysoké straty v prvom období Karpatsko-duklianskej operácie mali za následok aj zvýšené straty intendantného materiálu, ktorý sa len ťažko nahrádzal. Práve v Karpatsko-duklianskej operácii možno začať hľadať zárodok neskoršieho obdobia výstrojnej núdze, ktorou 1. ČSAZ trpel od zimy 1944, prakticky až do ukončenia II. svetovej vojny. V porovnaní s obdobím jari a leta 1944 zodpovedné sov. orgány už v zime roku 1944 a na jar roku 1945 nedokázali nadviazať na rýchlosť dodávania intendantného materiálu pre bojujúce ČVJ, najmä čo sa týka dodávok súprav rovnošaty čs. vzoru. Na druhej strane ďalšie battledresové súpravy z Veľkej Británie už nemali byť na jeseň roku 1944 a v roku 1945 dodané, a tak sa opäť museli využiť tie, ktoré boli pôvodne od čs. vojakov odobraté do hlavného odevného skladu TSS, alebo ktoré mali na sklade HS jednotlivých útvarov 1. ČSAZ.

242. strana (opíska 1. fotografie)

Aj keď 2. čsspb mala v organizačnej štruktúre svojho prezvedného oddielu tankovú rotu, táto mala v stave len zastaralé sov. ľahké obojživelné tanky T-37 a T-38. Zaujímavosťou bolo, že ich osádky tvorili výhradne sov. tankisti a niektorým z nich čs. intendencia vydala ang. letné, resp. pracovné rovnošaty (Overalls, Denim) a sov. kukly. Výzbroj uvedených typov sov. tankov tvoril jeden 7,62mm sov. ľahký guľomet DT a ich pancierovanie v roku 1944 už nedokázalo poskytnúť ochranu prakticky proti žiadnym protitankovým prostriedkom nepriateľa. Aj preto tieto tanky nemohli útočiacou pechote 2. čsspb poskytnúť adekvátnu tankovú podporu a tieto sa museli spoliehať len na podporu vlastného delva, prípadne obmených prostriedkov od kooperujúcich sov. tankových útvarov, pôsobiach na pravom krídle zostavy 2. čsspb. (KVH Rota Nazdar)

243. strana (15. odsek)

(15) **Bagandže šnurovacie** sovietskeho vzoru (polusapogi (botinki) armejskije dlja rjadovovo sostava RKKA) boli vyrobené z prírodnej zvrškovej hovädzej usne svetlej hnedočervenej farby typu box. Americký kožiarsky priemysel tento typ hovädzej usne označoval ako „Russet Leather“. Na lícnej strane, ktorá smerovala von, bol povrch použitej prírodnej zvrškovej hovädzej usne hladký a jej rubná strana bola brúsená. Bagandže mali 7 pr okruhlych kovových otvorov nafarbených hnedou farbou, cez ktoré sa prevliekali šnúrky hnedej farby, vyrobené z prírodnej bavlnenej textílie plochého tvaru na koncoch opatrených plastovými návlečkami. Podrážky sa skladali z dvoch vrstiev tvrdého prírodného hovädzieho spodkového krupónu a boli navzájom spojené pomocou drevených obuvníckych flokov, kovových obuvníckych klinčekov z kovu bielej farby a švu svetlej obuvníckej dratvy. Špičky podrážok boli vrúbené širšími prednými kovaniami v tvare polmesiaca z kovu bielej farby. Predná, menšia časť kovania, bola ohnutá v uhle 90 stupňov do vertikálnej polohy, mala oblý tvar a prekryvala väčšiu časť špičky podrážky. K podrážke sa následne pribíjal gumový podpäťok, ktorý bol vyrobený z tvrdej čiernej syntetickej gummy, po obvode vybavený kovovou podkovičkou z kovu bielej farby a v tvare písmena „U“. Bagandže boli do ZSSR dodávané z USA v rámci Zmluvy o výpožičke a nájme (Lend-lease Act) a v jeho zoznamoch niesli pomenovanie „Shoes Service, Russian Last“, čo vyjadrovalo skutočnosť, že boli určené do sťažených sovietskych podmienok. Aj keď tieto bagandže boli vyrábané na území USA, boli výhradne určené pre RKKA a americká armáda ich nikdy nepoužila. Do ZSSR ich bolo dodaných až 13.470.936 pr.

265. strana (opíska 1. fotografie)

V období Karpatsko-duklianskej operácie boli vzácné odфотографовaní aj príslušníci protiletadlového oddielu 1. čssb, resp. 3. čssb, ktorí práve obsluhovali 37mm sov. automatický protiletadlový kanón vzor 1939. V zásobníku zbrojného materiálu 1. ČSAZ sa táto protiletadlová zbraň označovala ako „kanón 37mm Pl. „Zenit““. Z fotografie je zrejmé, že obsluha protiletadlového kanóna bola rodovo zmiešaná a tvorili ju minimálne štyria muži a jedna žena. Všetci členovia obsluhy protiletadlového kanóna sú odetí v rovnošatách ang. proveniencie. (Zbierka autora)

266. strana (úvodný text XXXV. dielu)

Aj keď noha čs. vojaka už na územie ČSR vstúpila v ranných hodinách dňa 2. októbra 1944 pri obci Šarbov, nebolo tomu natrvalo a našich vojakov neváľali žiadne slávobrány. Mnohí z nich ani netušili, že už sú na území vlasti, pretože po dorazení do svojich nových pozícií v oblasti Šarbova boli tak unavení, že na novej dosiahnutej čiare na mieste zaspávali. Po niekoľkých neúspešných pokusoch o prielom nepriateľskej obrany, veliteľ sov. 38. armády rozhodol, že vojenské telesá 1. ČSAZ sa sústredia na pôvodnej čiare Barwinek – Zydranowa – Lipowiec. Tým pádom sa ČVJ ocitli opäť mimo územia ČSR a vrátili sa späť na územie Poľska. Dňa 5. októbra 1944 útvary 1. ČSAZ zotrvali v obrane a svoju činnosť postupne zintenzívnili ad hoc vytvorené prieskumné hliadky, ktoré stavali prakticky všetky útvary od veľkosti práporu a vyššie. Na večer 5. októbra 1944 sa prieskumnej hliadke 1. pp 1. čssb podarilo uloviť nemeckého jazyka, ktorý zo strachu o svoj život vyzradil všetko, čo vedel, najmä však informáciu, že nemecké jednotky z priestoru Duklianskeho priesmyku ustupujú. Popri iných prieskumných hliadkach, ktoré boli k štátnej hranici dňa 6. októbra 1944 vyslané, ju úspešne prekročila prieskumná hliadka 2. pp 1. čssb pod velením slob. Vasila Nebiljaka, ktorá po jej prekročení na území vlasti, ešte za šera, približne v čase o 06:00 h vztýčila improvizovanú štátnu vlajku, ktorú pripevnila na telegrafný stĺp. V čase po 07:00 h prichádza na štátnu hranicu jadro 2. pp a des. Ivan Bembilo odosiela vysielacou rádiogram na štáb 1. čssb v tomto znení: „Vojaci 2. práporu prekročili čs. štátnu hranicu a pokračujú v postupe južným smerom.“ Následne 2. pp, ani nie po pol hodinovej zastávke na štátnej hranici, postupuje ďalej na obec Vyšný Komárnik. 2. pp nasledovali ďalšie dva prápory 1. čssb, a to 1. pp a 3. pp a približne v čase o 09:00 h na štátnu hranicu dorazil aj štáb 1. čssb, vrátane jej veliteľa brig. gen. Jaroslava Vedrala-Sázavského. Generál sa tu zdržal vyše hodiny, odfotil sa pri pôvodnom čs. hraničnom stĺpe, vydal pokyny svojim podriadeným a v chvate vyrazil so svojim sprievodom v smere na juh. Pár metrov za štátnou hranicou však Dodge generála narazil na nemeckú minú a v dôsledku jej výbuchu generál zahynul. Túto udalosť v zapätí sprevádzal nemecký mínometný prepád priestoru štátnej hranice a mal za následok ďalšie straty. Neskôr v priebehu dňa prišlo na štátnu hranicu aj velenie 1. ČSAZ. Nechýbal ani veliteľ 1. ČSAZ brig. gen. Ludvík Svoboda so svojim sprievodom, ktorý priamo na mieste absolvoval obhliadku miesta tragédie brig. gen. Jaroslava Vedrala-Sázavského, vydával pokyny pre poľných veliteľov a, samozrejme, bol vďačným terčom objektívu fotoaparátu aj čs. osvetára Alexandra Pánka. Nechýbala ani fotografia pri novovztýčenom čs. hraničnom stĺpe s osadeným malým čs. štátnym znakom, ktorý tam bol dopravený v obnovenom automobile BA-64B des. Rudolfa Belavého. Ten ho spoločne s ďalšími tromi vojakmi 1. ČSAZ na štátnej hranici následne vztýčil. Súbežne s touto činnosťou sa nad štátnu cestu umiestňoval aj textilný transparent v ruskom a slovenskom jazyku, ktorý vytváral akúsi slávobránu. Neskôr poníže štátnej cesty v smere na územie ČSR bol nad štátnou cestou umiestnený aj druhý textilný transparent s textom v českom jazyku „Rudé Armádě – Osvoboditelce NAZDAR!“ Nakoniec na štátnu hranicu dorazila aj delegácia obce Vyšný Komárnik, ktorá veliteľa 1. ČSAZ privítala kúskom chleba a soľou. Z dochovaných fotografií z Duklianskeho priesmyku je možné na vyšších dôstojníkoch a generáloch zboru vidieť množstvo zaujímavých súčastí výstroja a spôsob umiestnenia generálskych hodnostných dištinkcií podľa novej úpravy z jari roku 1944. Taktiež je možné registrovať väčšie množstvo dôstojníckych plášťov, ktoré sú nosené vyššími dôstojníkmi zboru. Nechýbajú ani dôstojníci v ang. nepremokavých plášťoch, tzv. „trenčokotoch“ a bolo možné vidieť, že niektorí dôstojníci mali obuté gumáky, vrátane brig. gen. Jaroslava Vedrala-Sázavského. Boli vyhotovené aj pekné zábery vojakov roty poľných četníkov 1. ČSAZ, vybavených typickými textilnými rukávovými páskami s trikolórou v panslovanských farbách „biela, modrá, červená“.

327. strana (opíska 1. fotografie)

Keď dňa 6. októbra 1944 vznikla na hraničnom priechode v Duklianskom priesmyku táto fotografia, škpt. Ludvík Engel (stojaci úplne vpravo) určite netušil, že za necelé štyri mesiace, konkrétne dňa 29. januára 1945, ako veliteľ 3. pp 1. čssb počas bojov o slovenskú podtatranskú obec Važec položí na oltár slobody to najcennejšie čo človek má, a to svoj vlastný život. Tento veľmi skúsený dôstojník čs. zahraničnej armády mal za sebou pôsobenie v Poľsku, v ZSSR, na Strednom východe, v Afrike a nakoniec opäť na území ZSSR, kam sa cez Teherán vrátil na vlastnú žiadosť v júni roku 1943. V rámci 1. čssb pôsobil na funkcii prednostu 2. oddelenia (spravodajského) štábu brigády s tým, že v tejto funkcii absolvoval boje o Kyjev, Rudu, Bielu Cerkev, Zaškov a tiež v Karpatsko-duklianskej operácii a neskôr aj na území vlasti. (VÚA-VHA)

347. strana (opíska 1. fotografie)

Zjavne bojmi v Karpatsko-duklianskej operácii vyčerpaní čs. mínometníci sa na jeseň roku 1944 presúvajú neznámym lesným terénom do svojho palebného postavenia. Zo snímky je zrejmé, že početné stavy mínometných rôt tvorili vojaci starších ročníkov, čo bolo obvyklé aj pri guľometných rotách peších práporov. Prvý a štvrtý vojak prenášajú sov. plechové schránky na tri 82mm sov. mínometné granáty a počas

pochodu sa opierajú o sov. ženijné lopaty, ktoré slúžili na vykopanie okopov palebného postavenia mínometného družstva. Dve rovnaké lopaty prenáša na ľavom pleci aj tretí vojak. Piaty vojak v zástupe nesie na pravom pleci hlaveň 82mm sov. práporného mínometu. Druhý až štvrtý vojak majú okolo pásu zapnuté ang. opasky (Waistbelts pattern 1937), s tým, že druhý vojak má na ňom **zavesenú** väčšiu z dvoch misiek sov. emailového ešusu, a tretí vojak má na svojom opasku navlečenú sov. nábojovú sumku. Naprieč trupmi až piatich mínometníkov je vidieť umiestnené stočené sov. stanové dielce, ktoré boli vhodné na ochranu palebného postavenia mínometu ~~proti~~, a to proti zlým poveternostným podmienkam, akými boli dážď, sneh alebo rosa, ako aj na jeho zamaskovanie. (VÚA-VHA)

385. strana (opíska 2. fotografie)

Hrdina ZSSR, kpt. pech. Richard Tesařík (druhý zľava), sa nechal na pamiatku odfotografovať v spoločnosti svojich spolubojovníkov od 3. tp 1. čsstb. Mimo toho, že všetci čs. dôstojníci na fotke majú odedé rôzne individuálne výrobné prevedenia čs. rovnosiat pre gážístov, je na nej vidieť aj niekoľko pekných detailov čs. insignii a čs. a sov. vyznamenaní, kde azda najviac vynikajú až tri pamätné odznaky útočnej vozby (tankového vojska) používané pri 1. čsstb, ktoré majú na pravých prsných vreckách svojich blúz pripnuté prvý, druhý a štvrtý čs. dôstojník zľava, a to ppor. Ivan Timša – veliteľ tankovej čaty 3. tp, kpt. **Richard** Tesařík – bývalý veliteľ 3. tp a por. Vladimír Beneš – technický dôstojník 3. tp. Na snímke sa ešte nachádza (tretí zľava) aj ppor. Antonín Popovič – veliteľ tankovej roty pri 3. tp. (VÚA-VHA)

401. strana (opíska fotografie)

Na tejto snímke z Veľkých Karlovíc je pravdepodobne odfotografovaný trenčiansky rodák npor. JUDr. Arnošt Marcinko, veliteľ 2. pešej roty 4. úp 3. čsstb, ktorý dňa 8. mája 1945 podľahol svojim zraneniam v nemocnici v Kroměříži, utrpeným v predchádzajúci deň v **bojoch** o obec Břest. Ako je z fotky zrejmé, na pravom pleci má zavesenú korisťnú nem. útočnú pušku MP43/MP44/StG.44, tzv. „Sturmgewehr“. (Zbierka P. Sehnálka)

417. strana (12. odsek)

(12) Kanadky anglického vzoru (Officer's Field Boots) boli v britskej armáde určené pre dôstojníkov. V ZSSR ich nosili československí dôstojníci, ktorí dorazili k ČVJ z Veľkej Británie. Kanadky sa dali zakúpiť v obchode britskej Royal Army Ordnance Corps (**RAOC**), ktorý bol určený na predaj výstroja pre dôstojníkov. Kanadky boli zavedené do výstroja dôstojníkov približne v polovici II. svetovej vojny, avšak nikdy neboli u dôstojníkov britskej armády výslovné populárne. Kanadky boli vyrobené z prírodnej zvrškovej hovädzej usne svetlej hnedočervenej farby typu dullbox (dalbox), na líčnej strane s dezénom (rastrom). Britský kožiarsky priemysel tento typ hovädzej usne označoval ako „Scotch Grain“. Kanadky mali 9 pr okruhlych kovových otvorov, cez ktoré sa prevliekali valcovité šnúry (šnurovadlá), vyrobené z prírodnej bavlnenej textilie hnedej farby. Okolo lýtok sa kanadky sťahovali pomocou príklopky, ktorá bola vybavená dvomi súbežnými 105 mm dlhými a 16 mm širokými prúžkami. Tieto prúžky sa navliekali do páru otvorených kovových spôn s jedným trňom z kovu žltej farby, pričom došlo k ich zafixovaniu okolo lýtok vojaka. Podrážky a podpätky boli vyrobené z vrstvených nefarbených spodkových hovädzích krupónov. Podpätky kanadiet neobsahovali žiadne kovové kovania ani cvoky.

430. strana (3. odsek-vypustenie textu)

(3) Rukávový odznak brigádneho BO OBZ československého vzoru bol zavedený na základe dokumentu oddelenia OBZ 1. ČSAZ č. j. 717/taj.sprav.45.DIV!, zo dňa 4. februára 1945, ktorým sa vydávali predpisy pre činnosť BO OBZ 1. ČSAZ. Podľa 3. bodu vyššie uvedeného dokumentu, členovia BO 1. čsstb, 2. čsspb, 3. čsstb, 1. čsstb, 1. čsnpl a tyla 1. ČSAZ nosili na ľavom predlaktí krúžok v štátnych farbách, priemeru 60 mm a s číslom 1, 2 a 3, s písmenom T, N a L, ktoré boli umiestnené na modrom poli odznaku. Číslce a písmena boli vyhotovené z kovu bielej farby. V praxi použitie číslíc nebolo zaznamenané. Na jednej dobovej fotografii, vyhotovenej počas úplného záberu II. svetovej vojny, bolo zaznamenané len použitie písmena L, kde išlo o BO OBZ, ktorý pôsobil v rámci tyly 1. ČSAZ. Mimochodom, prvé použitie okrúhleho rukávového odznaku BO OBZ bolo zaznamenané na ateliérovej fotografii, vyhotovenej dňa 5. apríla 1945 v Ružomberku. ~~Na inej fotografii z Ružomberka, pravdepodobne v dôsledku nedostatku nových rukávových odznakov BO OBZ, zase jeden z členov BO OBZ použil rukávovú pásku s trikolórou v panslovanských farbách „biela, modrá, červená“ (staré označenie rovnošaty roty poľných četníkov 1. ČSAZ), na ktorú bolo dodatočne domalované veľké písmeno T, čo pravdepodobne znamenalo označenie člena BO OBZ 1. čsstb.~~ Vlastný odznak, prišíty na ľavom rukáve blúzy, a to približne 100 mm nad ľavým lakťom vojaka, pozostával z okrúhleho kartónu priemeru 65 mm, ktorého celá líčna a čiastočne aj rubná strana boli potiahnuté prírodnou vlnenou látkou vo farbe khaki, z ktorej sa na území ZSSR šili rovnošaty československého vzoru. Takto zostavený najväčší dielik odznaku vytváral okrúhlu, papierovo-textilnú podložku vlastného odznaku. Na nej boli umiestnené ďalšie tri menšie, ale rozmerovo a tvarovo rovnaké textilné dieliky bielej, modrej a červenej farby, symbolizujúce československé farby. Každý dielik obsahoval textilnú časť z prírodného bavlneného úpletu, ktorá bola natiahnutá a našponovaná na druhej časti dielika, ktorý predstavoval jeho podkladový kartón. Textilná bola na rubnej strane kartónu každého dieliku zalepená a následne takto vyrobené tri dieliky odznaku boli prilepené na podložku odznaku, na ktorom boli zostavené do okrúhleho odznaku priemeru 60 mm, ktorý veľmi pripomínal tvar rukávového odznaku starého vzoru, určeného pre pomocnú rotu MNO a pre všetky pomocné roty (čaty) vyšších veliteľstiev a učilíšť. Tento odznak bol do československej armády zavedený podľa 21. článku Vecného vestníka MNO z roku 1926. Rozdiel bol len v opačnom umiestnení bieleho a červeného poľa odznaku a v uhle jeho umiestnenia, kedy po našití odznaku BO OBZ na ľavý rukáv rovnošaty vojaka modré pole odznaku nesmerovalo dopredu, ale v smere nahor. V súvislosti

s používaním rukávových odznakov, ktoré vychádzali z rukávového odznaku starého vzoru, používaného v československej armáde, je potrebné ešte pripomenúť, že ich použitie pri ČVJ nebolo ničím novým. Ešte v čase pred zriadením 1. ČSAZ, vojaci štábanej záštity 1. čssb nosili okrúhle rukávové odznaky, ktoré mali rovnaký vzhľad ako rukávové odznaky BO OBZ, ale ich priemer bol očividne menší ako 60 mm. Dobové fotografie s vojakmi, vybavenými týmito odznakmi, boli nasnímané na rôznych miestach a v priebehu rôznych období. Podľa všetkých týchto záberov bolo umiestnenie odznakov pre štátnu záštitu 1. čssb prakticky rovnaké, ako pri rukávových odznakoch BO OBZ. V niektorých prípadoch však bolo jasne viditeľné, že odznaky pre štátnu záštitu mali radenie farebných polí rovnaké ako tomu bolo pri rukávových odznakoch starého vzoru, zavedených v československej armáde, t.j. s červeným poľom, umiestneným naľavo a s bielym poľom, nachádzajúcim sa napravo.

431. strana (opiska 2. fotografie)

Na začiatku apríla 1945 vo fotoateliéri v Ružomberku vznikla séria pekných záberov, na ktorých boli zachytení viacerí príslušníci BO OBZ. Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že medzi nimi nechýbal ani záber zachytávajúci neznámeho „poľného četníka“, ktorý namiesto nového označenia BO OBZ disponoval ešte starým označením poľného četníctva, a to vo forme rukávovej pásky s trikolórou v panslovanských farbách „biela, modrá, červená“ umiestnenej na ľavom rukáve jeho slov. súkennej blúzy, upravenej pre nosenie ČVJ. Podrobným skúmaním rukávovej pásky bolo zistené, že táto obsahuje ručne, čiernou farbou namaľované veľké písmeno „T“, čo predstavuje dovtedy nevidený špecifický prvok jej úpravy. Bádanim v Národnom archíve Praha bolo zistené, že veľké čierne písmeno „T“ mal na rukávovom odznaku BO OBZ namaľované aj voj. Bohumil Milar. Tento vojak však nebol členom žiadneho BO OBZ, ale išlo o príslušníka trofejného oddielu 1. ČSAZ. Súčasne na fotografii, ktorá sa tiež nachádza v uvedenom archíve, bol v období posledných vojnových mesiacov roku 1945 odфотографован už s opisovanou rukávovou páskou. Aj preto bude na fotografii azda zachytený neznámy poddôstojník trofejného oddielu 1. ČSAZ a nie člen BO OBZ 1. čsstb, čo by mohlo evokovať veľké písmeno „T“. Poddôstojník ďalej používa slov. lodičku, čs. dôstojnícky remeň, čo je pri jeho hodnosti neobvyklé, slov. súkenné nohavice a sov. kirzové čížmy. Nad ľavým vreckom jeho blúzy je vidieť, zľava: stužku od Čs. válečného kríža 1939 a stužku od Čs. medaile Za chrabrosť pred nepriateľom. Tesne pod stužkami sú v rovnakom poradí pripnuté obidve uvedené čs. vyznamenania in natura. (Zbierka autora)

464. strana (opiska fotografie)

Des. Vojtěch Lukašík a čat. Václav Málek na fotografii pochádzajúcej z Veľkej Británie z roku 1941 hrdlo pózujú pred objektívom fotoaparátu, potom čo absolvovali 1. kombinovaný kurz (the assault course a the basic parachute course). Po úspešnom absolvovaní kurzu mali právo nosiť britské parašutné odznaky. Nad týmito odznakmi majú na svojich blúzach našité aj rukávové odznaky „Czechoslovakia“. (VHÚ MO ČR)